

NIEBACZNY (80) ai

W pisowni łącznej (75), w rozłącznej (5).

e jasne; -a- (69), -ã- (2); -ã- PowodPr; -a- : -ã- SkarJedn (1:1).

comp niebaczni(e)jszy (1).

sg m N niebaczny (33). ◇ G niebaczn(e)go (3). ◇ A niebaczn(e)go (3), niebaczny (1). ◇ I niebacznym (2). ◇ L niebacznym (1). ◇ V niebaczny (1). ◇ f N niebacznã (3). ◇ D niebaczn(e)j (1). ◇ A niebacznã (1). ◇ I niebacznã (1). ◇ V niebacznã (3). ◇ n N niebaczn(e) (3). ◇ G niebaczn(e)go (1). ◇ L niebacznym (1). ◇ pl N m pers niebaczni (11). subst niebaczn(e) (1). ◇ G niebacznych (3). ◇ D niebacznym (2). ◇ A m pers niebacznych (1) CzechEp. subst niebaczn(e) (1). ◇ I m niebaczniejszymi (1). n niebacznymi (1). ◇ V m pers niebaczni (1).

Sł stp brak, Cn notuje, Linde XVII – XVIII w. s.v. baczny.

1. *Nierozważny, nie zdający sobie sprawy ze złych skutków swego postępowania; imprudens Mącz, Modrz, Calag, Cn; crassus, demens, inconsultus, inconsiderans, indiscretus Mącz; inconsideratus Calep; parum prudens Cn (38) : SeklKat S4v; DiarDop 107 [2 r.]; Niebączny lud Krześciańki łami swoiey krwie prągną. BielKron 246v, 254, 318v; Cogitatione nulla homo, Niebączny człowiek Mącz 59b, 63d, 64a, 168d, 328b; HistLan D2; RejZwierc 232v; Muścić łie pohámowác zuchwaleć nie bätzny/ Batząc gdy iuż wyftępnny nie vydzie bes kaźni. WierKróc B2v; ModrzBaz 30; niebączny Cefarz Olexy pierwfzy [...] przechodu Chrześciańom Łacinfkiego kościoła do ziemie S. bronil SkarJedn 254; Calag 538b; KochPs 108; PaprUp D3; Calep 522b; Y ktoż by tak niebącznym prawie nązbyt być miał. Ktoryby Chrytułowym łłowom wierzyć niechciał. KołakSzczęśl B2v; GrabPospR Nav; Wielz moy przyiacielu Iakiem miał o tym łynu niebącznym łtáranie CiekPotr 10; GosłCast 48; SzarczRyt A2.*

niebaczny w czym (1): wżylcy łię z Greków śmieia/ iż wtym tak niebączni łą/ á nie widzą/ ilz iefli tego pochodzenia Duchá S. y od Syná przą/ włomek wielki czynią wyznaniá [!] Bogá w Troycy iedynego. SkarJedn 287.

W charakterystycznych połączeniach: niebaczny(-i, -a) cesarz, czł(owi)ek (3), lud, ludzie (4), narod, pani, syn, zuchwalec.

Szereg: »głupi a niebaczny« (1): Czemułcie tak głupi á niebączni/ iż Kalkáfowi dacie takimi łwiatościami ná mieyfcu bołkim łzáfowác BielKron 60.

W przén (1) : To iuż tám nie rozum rządzí ále łmyłł niebączny. RejZwierc 80v.

a. *W funkcji rzeczownika (3) : wyrwie ón piłmo/ ácz fáłszywie rozumiané/ á wżákóz iednák ku prawdzie v niebącznych podobné OrzQuin Aa2; Ieftełmy tedy dziećmi y niebącznymi/ ná błażenłkie łie mowy y ná prozne łprawy vdawamy KuczbKat 395; CzechEp 35.*

a. *Będący skutkiem nierozwagi (8) : GroicPorz v3v; KochZuz A2v; SStephan łzołty/ Papieź/ [...] ktory z gniewu niebącznego wizytki wftawy [...] Formozá Papieźá pokázil BielKron 172v; Oddal od łiebie niezmierny á niebączny łmutek Iudałzow SkarŻyw 168, 369; czego Bóg rzeczypolitey ku iey naprawie wżyczyć raczył/ tego ón łwym niebącznym połtępkim ku iey łkázie wżywa. KochWr 25.*

Szeregi: »bystry i niebaczny« (1): Takowe byłre y niebączne Xiędza Powodowłkie⁸⁰ przećiwko nam wyniełlenie/ máłoby nas obelżł NiemObr 4.

»niebaczny a niemądry« (1): nierozumieźli/ włoź rękę ná wftá twoie/ by cie niepodchwycono w słowie nie bącznym á nie mądrym [in verbo indisciplinato] *Leop Eccli* 5/14.

2. *Głupi; tępy, niewraźliwy, ociężały umysłowo; crassus, demens, pinguis, plumbeus* *Mącz* (9) : Lapidem etiam hominem dicimus, Niemy/ niebączny. *Mącz* 184a; Obesae naris homo, proftak/ niebączny/ niedowćipny człowiek. *Mącz* 241a; Pinguis, [...] Metaphorice, Nierozumny/ grubego rozumu/ niebączny/ leniwy. *Mącz* 300b, 67b, 216b, 306c.

W połączeniach szeregowych (3): Vfy wielkie á miąfźze, człowieka znamionuią fmiąłego/ nie bącznego/ nie wftydliwego. rozumu grubego, ale poľufźnego/ kthory rad maľorobi á wiele ije. *GlabGad* O7v, O8; iákoby głupi/ niemy/ y niebączny/ co mu kazano/ vcźyniľ *CzechRozm* 77.

3. *Niedbały; indiligens* *Mącz* (6) : *OrzRozm* B2v; *Mącz* 187d; Miąfto poźitku który ón [urzędnik] pokazaľ pracą fwą/ prędko fye wniwęc obróci: iáko tego dofyć bywa v Pánów niebącznych. *Strum* Q4v; *WerGość* 222; owieczká/ Gdy ią páłterz niebączny/ W lás/ buiác puści/ [...] *Genie GrabowSet* G3.

Szereg: »niebaczny a niesprawny« (1): Bo Vrzędnik niebączny á nieľprawy/ czego omieľzka w Ieśieni/ Zimie/ y ná Wioľnę/ tedy Lećie męczy chľopy *GostGosp* 34.

4. *Nie przygotowany na coś* (1) : Iź przyźrzenie Bogá wźzechmocnego / Potka wźedźie człeká niebącznego. *PaxLiz* E4.

5. *Nie liczący się z kimś lub czymś [na kogo, na co]* (6) : O Głupi Grekowie/ á niebączni ná potomne czáły *BielKron* 241v, 105; Immodestus, Niewftydliwy/ niebączny nic ná kogo. *Mącz* 228d; Sac niektorzi niebatzni na krziwde R: P: *PapRUp* L; Bo teź ci [arianie] [...] niebącznieyľzymi w bluźnierftwie ná Kryftuľá fą *PowodPr* 38.

a. *W funkcji rzeczownika* (1) : Nie wľpominam teź y inźzych zľych ľpraw y zwyczáiow/ w ktorzych niebączni ná vcźciwość y powinność Krześćijánľká/ beľpiecznie mieľzkáią *LeszczRzecz* A4.

6. *Niewdzięczny* (4) : A ták pátrz pilnie iáko tho y źwirzetá nieme dľugo dobrodzieyľthwá pámiętaią/ á człowiek márný á niebączny potyć zá tho powinien poki w rękü dzierzy. *RejZwierc* 99.

niebaczny przeciw komu (1): Práwo nániebączne dzieći przeciw rodzicom. *RejPosWstaw* [41⁴] marg.

Wyrażenie: »niewdzięcznik niebaczny« (1): Pomyśl ľobie. I. Kto ćierpi. [...] II. Dla kogo. [...] Dla niewdzięczniká niebącznego. *LatHar* 671.

W *przen* (1) : Ale moiá vprzęymość/ y ftátek był prózny/ A iey niebączny vmyľł ząwždy memu różny. *KochPieś* 26.

7. *Bezważny, okrutny* (11) : wypifaľ o rozmaitych mękách/ kthore zľoczyńcom bywáią zádawáne więcey z wymyľłow Sędziow niebącznych/ á z okrucieńftwá Káthowľkiego/ niź wedle Práwá *GroicPorz* iiv; *KochPs* 200; *SkarŻyw* 569; *OstrEpit* Av; Kto práwá y wolności [...] ľtanowi Rycerľkiemu otrzymaľ/ y w ieden Státut zebraľ/ y o nie ľie przeciw niebącznym Pánom áź do gárdľá záltáwiał? *PowodPr* 20; (nagľ) Ku Fortunie. (-) COM ći przewiniľ ty niebączna Páni/ Ze mi bodźiefz w bok oľtrymi rogámi. *CzahTr* Bv.

W *połączeniu szeregowym* (1): Gwałtowne/ pyźne y niebączne pánowanie przeľożonych nád poddánemi ľwemi [...] ieľt zákazáne *WujNT* 626.

W *przen* (1) : Gdy nie bączna dľoń w luby pokoy śiećze. *RybGęśli* C2.

Przen (3) :

Wyrażenie: »niebaczna śmierć« (3): OPAKES TO NIEBACZNA ŚMIERCI VDZIALALA: NIE IAC ONEY, ALE MNIE ONA PLAKAC MIAŁA. *KochTr* 13; *WisznTr* 12; leżę tu/ przedsię łączęśliwy/ Zem nie poznał nádzieie/ radości/ kłopotá/ Podań niebáczney śmierci ná progu żywotá. *SzarzRyt* C4v.

8. Wynikły z nieuwagi, nieostrożności, przypadkowy (2) : Ktorzy łye dopułzczą mężoboyftwá [...] s tráfunku przes iákie niezczęście/ [...] ták iżby z onego niebácznego obráżenia/ potym obráżonego śmierć záfzłá. *GroicPorz* mm.

Wyrażenie: »mężobojstwo niebaczne« (1): Pirwłze mężoboyftwo názowmy rozmyślne y vmyślne/ drugie nagłe/ trzećie potrzebne/ czwarte niebáczne á przygodne [*Primum homicidium vocemus deliberatum et cogitatum, alterum repentinum, tertium necessarium, quartum impruet fortuitum*]. *ModrzBaz* 78v.

Szereg: »niebaczny a przygodny« (1): *ModrzBaz* 78v cf *Wyrażenie*.

9. Nie zauważony (1) : Aza oni [*Luter i uczniowie jego*] nye powftáli w kołcyele S. w którym pirwey myędzy inemi krzełciyány nyebáczni byli? *KromRozm I* E2v.

*** *Bez wystarczającego kontekstu (1) :* Socors [...], Gnuśny/ nieochotny/ niebáczny/ nierołtropny/ niewesoły. *Mącz* 398b.

Synonimy: **1.** nieopatrzny, nieostrożny, nieroztropny; **a.** nierozmyślny; **2.** bezhumny, bezrozumny, błazeński, błażniwy, głuchy, głupi, gruby, niemądry, nieopatrzny, nieroztropny, nierozumny, nietrafny, nieuczony, nieumiejętny, prosty, szalony, tępy; **3.** niedbały, nieopatrzny, nieostrożny; **6.** niepamiętny, niewdzięczny; **7.** nielutościwy, okrutny, przygodny.

Cf **BACZNY, NIEBACZLIWY**

ASt